

12. Bölüm

GELECEK PANDEMİLERE HAZIRLIK

Seda TÜRKİLİ¹

GİRİŞ

Geçtiğimiz yüzyılda teknoloji alanında yaşanan olağanüstü hızlı gelişmeler, ulaşım teknolojisini de etkiledi ve insanların, dünyanın bir noktasından diğerine erişimini son derece kolay hale getirdi. Bu gelişme sosyal ve ekonomik yönden pek çok olumlu yöne sahip olsa da, bulaşıcı hastalıkların ilk ortaya çıktıkları yerden kilometrelerce uzaklara, dünyanın çeşitli yerlerine taşınmasına ve bunun sonucunda, patojen mikroorganizmanın özelliklerine de bağlı olarak pandemilere yol açmasına tanıklık etmekteyiz.

Son yüzyılda yaşanan çeşitli influenza pandemileri, HIV/AIDS, SARS, Ebola, MERS gibi pandemiler ile halen etkisi altında olduğumuz COVID-19 pandemisine bakınca, artık bu tür salgın hastalıkların hayatımızın bir gerçeği olduğunu kabul etmek durumundayız¹. Gerek birey gerekse devletler olarak bedensel, ruhsal, sosyolojik ve ekonomik planlar oluşturmak, gelecek pandemilere hazırlık yapmak artık tüm toplumlar için kaçınılmaz bir ihtiyaçtır². Tüm bu salgın hastalıklar ve halen devam etmekte olan COVID-19 pandemisi, sadece hükümetler için değil, ayrı ayrı her birey ve devletin her alt basamağı için, dünyayı gelecekteki pandemilere hazırlamaya yönelik bir uyarı olarak algılanmalıdır.

Ülkelerin geçmiş pandemi tecrübelerine baktığımızda; kendini büyük bir kriz anının içinde bulan devletlerin, tüm finans kaynaklarını ve iş gücünü ilaç ve aşı

¹ Öğr. Gör. Dr., Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Psikiyatri AD., sedadeg@gmail.com

hata olacaktır. Gelecek pandemilere hazırlık noktasında sağlık, eğitim, ekonomi, kentleşme, sağlıklı ve temiz gıdaya erişim, ekosistemin dengesinin korunması, temizlik ve hijyen kurallarının uygulanması, sosyal hayatın yapılandırılması ve çevrimiçi teknolojilerin gündelik yaşama entegrasyonu gibi multidisipliner yaklaşımla hazırlanacak planlara ihtiyaç vardır. Bu hazırlık sürecinde başta devlet yöneticileri ve çeşitli kurum yöneticilerinin içinde bulunduğu çok yönlü ekip çalışması ile güven ortamı inşa edilmesi öncelikli olmalıdır. Ve son olarak pandemi ile mücadelede yerel, ulusal ve küresel işbirliği olmadan, bir ülke vatandaşları etkin tedavi veya aşıya erişirken, başka ülkelerle bunları paylaşmadan; ülke içinde en küçük azınlık grup dahi planın bir parçası olmadan bu savaşın kazanılmasının mümkün olmayacağı gerçeğini bilerek planlamamızı yapmak zorundayız.

KAYNAKÇA

1. What's Next? Preparing for Future Pandemics. <https://globalhealth.georgetown.edu/events/what-s-next-preparing-for-future-pandemics/>. (Erişim Tarihi:10.04.2021)
2. Creative Minds: Preparing for Future Pandemics. <https://directorsblog.nih.gov/2017/04/20/creative-minds-preparing-for-future-pandemics/>. (Erişim Tarihi: 10.03.2021)
3. Making Or Breaking The Future: Part 2—Preparing For Future Pandemics And Other Disasters (Or Not). <https://www.forbes.com/sites/chunkamui/2020/05/15/part-2-preparing-for-future-pandemics-and-other-disasters-or-not/#581601a94a6f>. (Erişim Tarihi: 14.04.2021)
4. Prepare the World for Future Pandemics. <https://bfsi.eletsonline.com/prepare-the-world-for-future-pandemics/>. (Erişim Tarihi:12.02.2021)
5. We Need to Prepare for Pandemics. They'll Keep Coming. <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2020-03-02/coronavirus-get-prepared-for-pandemics-they-ll-keep-coming>. (Erişim Tarihi: 12.02.2021)
6. "Bill Gates, Yaklaşan Bir Hastalığın 6 Ayda 30 Milyon İnsanı Öldürebileceğini Düşünüyor" <https://popsci.com.tr/bill-gates-yaklasan-bir-hastaligin-6-ayda-30-milyon-insani-oldurebilecegini-dusunuyor/>. Populer Science. (Erişim Tarihi: 11.01.2021)
7. Dünya Sağlık Örgütü Başkanı Tedros: Covid-19 pandemisi yaşanılacak krizlerin sonuncusu olmayacak. <https://tr.euronews.com/2020/12/27/dunya-sagl-k-orgutu-baskan-tedros-covid-19-pandemisi-yasan-lacak-krizlerin-sonuncusu-olmay>. Erişim Tarihi: 01.05.2021)
8. There will be another pandemic after the coronavirus—and it's time to start preparing now. <https://fortune.com/2020/03/29/coronavirus-pandemic-public-health-preparedness/> (Erişim Tarihi: 14.05.2021)
9. Protecting Health Care Workers Against COVID-19—and Being Prepared for Future Pandemics. <https://jamanetwork.com/channels/health-forum/fullarticle/2763478>. (Erişim Tarihi: 02.03.2021)
10. What pandemic prep experts have learned from this coronavirus so far. <https://www.axios.com/coronavirus-global-pandemic-preparation-fdce4bfb-f1d3-433d-bceb-cc20ac869102.html>. (Erişim Tarihi: 11.02.2021)
11. Preparing for the next pandemic: Early lessons from COVID-19. <https://www.brookings.edu/research/preparing-for-the-next-pandemic-early-lessons-from-covid-19/>(Erişim Tarihi: 14.05.2021)
12. Burns KE, Chant C, Smith O, et al. A Canadian Critical Care Trials Group project in collaboration with the international forum for acute care trialists – Collaborative H1N1 Adjuvant

- Treatment pilot trial (CHAT): study protocol and design of a randomized controlled trial. *Trials* 2011; 12:70
13. Annane D, Antona M, Lehmann B, et al. Designing and conducting a randomized trial for pandemic critical illness: the 2009 H1N1 influenza pandemic. *Intensive Care Med* 2012; 38:29–39
 14. Gabriel LE, Webb SA. Preparing ICUs for pandemics. *Curr Opin Crit Care*. 2013 Oct;19(5):467–73. doi: 10.1097/MCC.0b013e328364d645. PMID: 23995125
 15. Cook D, Burns K, Finfer S, et al. Clinical research ethics for critically ill patients: a pandemic proposal. *Crit Care Med*. 2010 Apr;38(4 Suppl):e138–42. doi: 10.1097/CCM.0b013e328181c-baff4. PMID: 20029349
 16. Governments can do 3 things to prepare themselves for the next pandemic, former White House advisor says. <https://www.cnbc.com/2020/04/06/coronavirus-three-ways-governments-can-prepare-for-the-next-pandemic.html>. (Erişim Tarihi:12.02.2021)
 17. World Health Organisation fears new ‘Disease X’ could cause a global pandemic. <https://www.independent.co.uk/news/science/disease-x-what-infection-virus-world-health-organisation-warning-ebola-zika-sars-a8250766.html>. (Erişim Tarihi: 12.02.2021)
 18. Gelecekte yaşanabilecek bir salgının önüne geçmek mümkün mü? Berrak Kanbir R. Sanmartin. <https://tr.euronews.com/2020/07/06/gelecekte-yasanabilecek-bir-salginin-onune-gecmek-mumkun-mu>. (Erişim Tarihi: 14.04.2021)
 19. Carroll D, Daszak P, Wolfe ND, et al. The Global Virome Project. *Science*. 2018;359(6378):872–874. doi: 10.1126/science.aap7463. PMID: 29472471.
 20. Şimşek A, Dik I. Tek Sağlık Kavramı Açısından SARS-CoV-2 ve Diğer Coronaviruslar. *Journal of Halal Life Style* 2020; 2(1): 44–55
 21. OIE (Office International des Epizooties -World Organisation for Animal Health). Protecting “One Health” (2020). <https://www.oie.int/en/for-the-media/onehealth/>, Son Erişim Tarihi: 07.05.2021.)
 22. Yılmaz O, Yılmaz C. Tek Sağlık ve COVID-19. 4. Uluslararası Tıp ve Sağlık Bilimleri Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı, Huriye Emen (ed.), sf 39-50. Asos Yayınları, Çorum 2020.
 23. Zumla A, Dar O, Kock R, et al. Taking forward a ‘One Health’ approach for turning the tide against the Middle East respiratory syndrome coronavirus and other zoonotic pathogens with epidemic potential. *Int J Infect Dis*. 2016 Jun;47:5–9. doi: 10.1016/j.ijid.2016.06.012. Epub 2016 Jun 15. PMID: 27321961; PMCID: PMC7128966
 24. Hiçcan Ö. Hayvan Ve İnsan Sağlığı Konusunda Bütüncül Bir Yaklaşım Tek Sağlık. AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2017
 25. Vindegaard N, Benros ME. COVID-19 pandemic and mental health consequences: Systematic review of the current evidence. *Brain Behav Immun*, 2020. <https://doi.org/10.1016/j.bbi.2020.05.048>. (Erişim Tarihi: 12.02.2021)
 26. Brooks SK, Webster RK, Smith LE, et al. The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The Lancet*, 2020;395:10227:912–920
 27. Bao Y, Sun Y, Meng S, et al. 2019-nCoV Epidemic: Address Mental Health Care to Empower Society, *The Lancet*, 2020; 395(10224), e37–e38. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30309-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30309-3)
 28. Tian F, Li H, Tian S, et al. Psychological Symptoms of Ordinary Chinese Citizens Based on SCL-90 During the Level I Emergency Response to COVID-19, *Psychiatry Research*, 288, 2020; 112992. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112992>
 29. Lin A, Wigman JTW, Nelson B, et al. The Relationship Between Coping and Subclinical Psychotic Experiences in Adolescents from the General Population– A Longitudinal Study, *Psychological Medicine*. 2011;41, 2535–2546. doi:10.1017/S0033291711000560
 30. Rajkumar RP. COVID-19 and Mental Health: A Review of the Existing Literature, *Asian Journal of Psychiatry*, 2020; 52: 102066, <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2020.102066>

31. Başar K. COVID-19 Salgını ve Sonrasında Psikiyatri: Türkiye Psikiyatri Derneği'nin Rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi* 2020;31(3):A3-A4. <https://doi.org/10.5080/u25968>
32. COVID-19- Hastane Bünyesinde 'Psikiyatri Ayaktan Tedavi Birimleri' Çalışma Düzeniyle İlgili Öneriler. <https://psikiyatri.org.tr/2150/covid-19-hastane-bunyesinde-psikiyatri-ayaktan-tedavi-birimleri-calisma-duz>. (Erişim Tarihi: 23.03.2021)
33. "Kronik Hastaların Rapor Süresi Uzatıldı". <https://www.trthaber.com/haber/gundem/kronik-hastalarin-rapor-suresi-uzatildi-514381.html>. (Erişim Tarihi: 14.04.2021)
34. Dilbaz B, Kaplanoglu M, Kaya D. Teletıp ve Telesaglık: Geçmiş, Bugün ve Gelecek. *Eurasian Journal of Health Technology Assessment*, 2020; 4 (1) , 40-56
35. Bal U, Yılmaz E, Tamam L, ve ark. Telepsikiyatri: Şimdi ve Burada. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry* 2015; 7(2):136-148 doi: 10.5455/cap.20150320123914
36. Chakrabarti S. Usefulness of telepsychiatry: A critical evaluation of videoconferencing-based approaches. *World J Psychiatry*. 2015; 5:286–304
37. Berryhill MB, Culmer N, Williams N, et al. Videoconferencing psychotherapy and depression: a systematic review. *Telemedicine and e-Health*, 2019; 25(6), 435-446
38. Andersson G. Internet-delivered psychological treatments. *Annual Review of Clinical Psychology*, 2016; 12: 157-179
39. Karyotaki E, Ebert DD, Donkin L, et al. Do guided internet-based interventions result in clinically relevant changes for patients with depression? An individual participant data meta-analysis. *Clinical psychology review*, 2018; 63: 80-92
40. Özgüç S, Tanrıverdi D. Tele-psikiyatri. *J Psychiatric Nurs* 2019;10(4):302-308. DOI: 10.14744/phd.2019.37232
41. Ulusoy S, Çelik Z. Covid-19 Sürecinde İnternet Tabanlı Müdahaleler Bir Seçenek Olabilir mi? *J Cogn Behav Psychother Res* 2020;9(2), 166-169. <https://doi.org/10.5455/JCBPR.106343>
42. Psikiyatri Yatan Hasta Kliniklerinde COVID-19 ile İlgili Alınabilecek Önlemler. <https://psikiyatri.org.tr/2149/psikiyatri-yatan-hasta-kliniklerinde-covid-19-ile-ilgili-alinabilecek-onlemler>. (Erişim Tarihi: 12.02.2021)
43. T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI. COVID-19 Pandemisinde Sağlık Kurumlarında Çalışma Rehberi ve Enfeksiyon Kontrol Önlemleri, Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması; 9 Mart 2021. <https://covid19.saglik.gov.tr/Eklenti/40282/0/covid19-saglikkurumlarindacalismarehberiveenfeksiyonkontrolonlemleripdf.pdf>. (Erişim Tarihi: 17.05.2021).
44. COVID-19 Salgınında Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastaneleri ile Üniversite, Devlet Hastanesi ve Özel Psikiyatri Hastanesi Yataklı Kliniklerinde Çalışma Düzeninin Uyarlanması. TPD Çalışma Grubu. <https://psikiyatri.org.tr/uploadFiles/2142020175718-YataklıPsikiyatriModelEkli21042020.pdf>. (Erişim Tarihi: 15.05.2021)
45. Psikiyatri Kliniklerinde Alınması Gereken Enfeksiyon Kontrol Önlemleri. T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI. COVID-19 Bilgilendirme Platformu. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66358/psikiyatri-kliniklerinde-alinmasi-gereken-enfeksiyon-kontrol-onlemleri.html>. (Erişim Tarihi: 27.11.2020).